

УДК 336.13

МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**Вахлакова В.В.****MODEL OF EVALUATING ECONOMIC SECURITY OF AN ENTERPRISE****Vahlakova V.V.**

У статті представлено модель оцінювання економічної безпеки підприємства, яку побудовано за фінансовою та ринковою складовими економічної безпеки з використанням сигнатурних функцій зміни значення за аналізований період показників кожної складової моделі.

Показано оцінювання фінансової та ринкової складових моделі та комбінація їхніх оцінок з використанням матриці оцінювання. Надано опис сегментів матриці оцінювання економічної безпеки підприємства. Описано переваги, обмеження та сфери використання моделі.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека, модель, складові, показники, оцінювання, сигнатурний критерій, матриця оцінювання.

Вступ. Оцінюванню економічної безпеки підприємства належить вирішальна роль у його безпекозабезпечувальній діяльності. Саме вирішальна роль оцінок економічної безпеки підприємства зумовила значну увагу науковців до цієї галузі економічної безпекології мікрорівня, наслідком чого є численні методичні підходи до оцінювання.

В оцінюванні економічної безпеки підприємства сьогодні чітко вирізняються кілька підходів: індикаторний [1, 2], матричний [3,4], але найпоширенішим в оцінюванні економічної безпеки підприємства є функціональний підхід, який покладено в основу переважної більшості оприлюднених напрацювань з цієї проблематики (наприклад, [5,6,7,8,9]).

Традиційні розрахункові операції з показниками, що виконуються в оцінюванні економічної безпеки підприємства за функціональних підходом, дозволяють з використанням штучних оцінок кількісно оцінити економічну безпеку. Такою оцінкою, як правило, є рівень економічної безпеки підприємства, що визначається у частках одиниці і розраховується у певній послідовності:

нормалізація значень одиничних показників з використанням відповідних шкал за кожною з численних функціональних складових економічної безпеки підприємства, оскільки, як правило, для кожної

складової вибираються показники з різними вимірниками;

згортка нормалізованих одиничних показників у кожній з відібраних функціональних складових для розрахунку комплексного показника за складовою;

згортка комплексних показників за відібраними функціональними складовими для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки підприємства.

Таким чином, традиційне застосування функціонального підходу в оцінюванні економічної безпеки підприємства передбачає низку операцій (нормалізації, згортки), які, з одного боку, дозволяють отримати значення показника "рівень економічної безпеки підприємства", а, з іншого, неминуче призводять до деякого перекручування значень показників і, як наслідок, до деякої втрати їхньої достовірності. Тому виникають підстави вважати показник "рівень економічної безпеки підприємства" за змістом малоінформативним, адже він лише дозволяє ідентифікувати стан економічної безпеки підприємства – низький або задовільний та ін. і не дозволяє отримати цілісне уявлення про цей стан.

Наявні недоліки у традиційному використанні функціонального підходу в оцінюванні економічної безпеки підприємства зовсім не означають необхідність відмови від нього. Йдеться лише про необхідність удосконалення функціонального підходу в такий спосіб, щоб його застосування надавало можливість отримувати такі оцінки економічної безпеки, що найбільш наближені до її реального стану (найповніше відображають її реальний стан), доступні сприйняттю без додаткового навчання і корисні у безпекозабезпечувальній діяльності підприємства. Власне, саме такий висновок зроблено і за результатами ранніх досліджень [3,4].

Метою статті є виклад принципових положень щодо реалізації розробленої моделі оцінювання економічної безпеки підприємства, в основу побудови

якої покладено сигнатурні функції зміни значення за аналізований період показників моделі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Модель оцінювання економічної безпеки підприємства побудовано за функціональним підходом, але в ній пропонується відмовитися від численних функціональних складових і зосередити увагу на найголовніших – фінансовій та ринковій. Стан інших функціональних складових (інтелектуальна, кадрова, техніко-технологічна, правова, ресурсна тощо) прямо або опосередковано відображаються у цих складових, які за своєю природою є синтетичними.

При розробленні моделі оцінювання економічної безпеки підприємства враховано концепти епістемологічного базису оцінювання. Ці концепти створюють методологічні підстави розроблення моделі оцінювання економічної безпеки підприємства, їхню об'єктивізацію в оцінюванні економічної безпеки підприємства надано у табл. 1.

Зосередження саме на фінансовій та ринковій складових в оцінюванні економічної безпеки підприємства за функціональним підходом зумовлено таким.

Фінансова складова більшою мірою відображає економічну безпеку підприємства у минулому, тобто

її стан є наслідком минулих подій, оскільки в оцінюванні використовуються показники минулих періодів.

Ринкова складова відображає стан економічної безпеки підприємства переважно у майбутньому. У теперішній час в підприємства наявні ринкові можливості, збереження, примноження та активне використання яких закладає підвалини економічної безпеки у майбутньому.

Комбінування оцінок фінансової і ринкової складових економічної безпеки підприємства надають змогу охопити в її оцінюванні минулий, поточний і деякою мірою майбутній періоди його діяльності, що забезпечує комплексний характер оцінювання у часі.

Оцінювання економічної безпеки підприємства за пропонованою моделлю проводиться за фінансовою та ринковою складовими у такій послідовності: окреме оцінювання фінансової та ринкової складових економічної безпеки підприємства;

оцінювання економічної безпеки підприємства на основі комбінування ситуацій у фінансовій та ринковій складових і представлення його результатів у формі загального якісного судження про стан економічної безпеки.

Таблиця 1

Об'єктивізація концептів епістемологічного базису оцінювання у моделі оцінювання економічної безпеки підприємства

Концепт та його основа	Вияв концепту у моделі
Оцінювання об'єктів як спосіб їхнього пізнання (гносеологічний оптимізм)	Оцінювання економічної безпеки підприємства є способом її пізнання, що здійснюється з метою формування загального якісного судження про її стан, вектори його зміни, яке може поглиблюватися та конкретизуватися з використанням додаткових аналітичних інструментів і слугує підставою рішень та дій у безпекозабезпечувальній діяльності підприємства
Ймовірнісний характер оцінок (пробабілізм)	Оцінка економічної безпеки підприємства у вигляді загального якісного судження є принципово ймовірнісною, оскільки ситуації у вибраних функціональних складових економічної безпеки можуть тлумачитися суб'єктами оцінювання варіативно, особливо у прогностичному аспекті
Можливість помилок оцінок (фальсифікаціонізм)	Помилковість оцінки економічної безпеки підприємства зумовлена перцептивністю інтерпретації ситуацій у вибраних функціональних складових економічної безпеки та комбінацій цих ситуацій. Перцептивність інтерпретації зумовлена тим, що ці ситуації є відображенням реальних подій та процесів, що відбуваються в діяльності підприємства, у свідомості суб'єктів оцінювання на фоні створених в уявленні цих суб'єктів певних ідеальних образів як бази порівняння, випадковості, помилок, мотивів і намірів суб'єктів оцінювання при формуванні якісного судження про стан економічної безпеки підприємства
Представлення результатів оцінювання їхньою інтерпретацією (дефляціонізм)	Оцінки економічної безпеки підприємства є результатом інтерпретації динаміки показників фінансової та ринкової складових економічної безпеки, яка здійснюється суб'єктом оцінювання виходячи з його мотивів та установок
Постійний характер оцінювання (фаллібілізм)	Модель потребує періодичного застосування, але не частіше, ніж щомісячно. Інакше не можна побачити динаміку показників моделі як через малий проміжок часу, так і відсутність необхідних даних
Забезпечення достовірності оцінок при дотриманні низки умов (джастифікаціонізм)	Модель забезпечує достовірність оцінки економічної безпеки підприємства за дотримання низки умов (використання достовірних показників, правильність розрахунків, дотримання правил оцінювання, кваліфікована інтерпретація комбінацій ситуацій у фінансовій і ринковій складових економічної безпеки підприємства)
Створення аксіоматичного базису оцінювання (конвенціонізм)	Реалізація моделі здійснюється за правилами створеного аксіоматичного базису оцінювання, до складу якого увійшли принципи оцінювання, критерії визнання певного стану економічної безпеки, вимоги до вибраних показників, процедури та інструментарій оцінювання.

Для оцінювання фінансової складової економічної безпеки підприємства відібрано такі показники: дохід від основної діяльності, прибуток, чистий грошовий потік від основної діяльності, запас фінансової міцності підприємства. Головним критерієм вибору зазначених показників є відсутність їхньої детермінованої пов'язаності.

Для оцінювання ринкової складової економічної безпеки підприємства вибрано показники, які описують його ринкову позицію та взаємодію із суб'єктами ринкових відносин: частка підприємства на ринку; кількість постійних споживачів продукції підприємства; середній дохід підприємства від однієї угоди; відносна ємність ринку.

В оцінюванні фінансової та ринкової складових економічної безпеки підприємства пропонується використовувати не самі показники цих складових, а сигнатурні функції зміни значень показників за аналізований період. Такий вибір, по суті, означає відмову від розрахунків комплексних та інтегрального показників економічної безпеки підприємства, які традиційно застосовуються в її оцінюванні за функціональних підходом.

Табличне значення оцінок фінансової складової економічної безпеки підприємства на основі сфор-

мованої множини показників (фрагмент) надано у табл. 2, де показано не суто значення сигнатурної функції, а знак зміни значення показника ("+" або "-"), хоча звичайно для аналітичного узагальнення значень сигнатурних функцій вибраних преаргументів як раз потрібні кількісні значення сигнатурних функцій.

У табл. 3 представлений опис ситуації у фінансовій складовій економічної безпеки підприємства (фрагмент). Такий опис базується на загальних положеннях впливу результатів фінансової діяльності підприємства на його економічну безпеку та оцінках стану її фінансової складової (див. табл. 2). У табл. 3 номери ситуацій відповідають номерам оцінки фінансової складової економічної безпеки підприємства на основі зміни фінансових показників у табл. 2.

Аналогічно виконано табличне представлення оцінок ринкової складової економічної безпеки підприємства на основі сформованої множини показників (фрагмент) (табл. 4) та опис ситуації у ринковій складовій економічної безпеки підприємства (фрагмент) (табл. 5).

Таблиця 2

Оцінки фінансової складової економічної безпеки підприємства на основі зміни фінансових показників

Номер ситуації	Прибуток	Запас фінансової міцності	Чистий грошовий потік	Дохід	Оцінка фінансової складової у поточному періоді	Опис стану фінансової складової та його вплив на економічну безпеку підприємства
1	+	+	+	+	Дуже висока	Односпрямованість динаміки фінансових показників позитивно впливає на економічну безпеку підприємства і забезпечує її високий рівень. Дуже високий рівень економічної безпеки підприємства зумовлений сталістю результатів фінансової діяльності підприємства
2	+	-	+	+	Висока	Незначні внутрішні структурні диспропорції у фінансовій складовій зумовлені зсувами негативного характеру в інших складових економічної безпеки (виробничій або ринковій), які в цілому незначно погіршують її стан, але суттєвих загроз економічній безпеці підприємства не створюють. Високий рівень економічної безпеки підприємства
..
16	-	-	-	-	Вкрай низька	Катастрофічний стан фінансової складової, що є результатом реалізованих загроз (або їхньої сукупності) діяльності підприємства. Катастрофічний рівень економічної безпеки

Таблиця 3

Якісна оцінка фінансової складової економічної безпеки підприємства

№ ситуації	Ситуації
1	Висока оцінка фінансової складової, яка є опосередкованим свідченням збалансованості функціональних підсистем підприємства, відсутності зсувів та деформацій у системі "підприємство" і, відповідно, суттєвих загроз у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства. Підприємство перебуває у стані безпеки
2	Незначні внутрішні структурні диспропорції у фінансовій складовій (витрати підприємства зростають швидше, ніж його доходи) є передумовою виникнення внутрішніх загроз діяльності підприємства, розвиток яких (не говорячи вже про реалізацію) можна попередити завдяки здійсненню низки безпекозабезпечувальних заходів. Ситуація контролювана, але актуалізує безпекозабезпечувальну діяльність підприємства (потрібні заходи з виправлення внутрішніх структурних диспропорцій). У протилежному випадку реальні погіршення фінансового стану підприємства та зменшення його стабільності через зменшення запасу фінансової міцності. Підприємство перебуває у стані безпеки, але виникають передумови (хоча віддалені та ймовірні) для його ймовірного погіршення
....
16	Активний розвиток кризового стану в діяльності підприємства через суттєву невідповідність його витрат масштабу діяльності, що зменшується, внаслідок чого виникають збитки. Наявні яскраво виражені ознаки системності кризового стану в діяльності підприємства, її деградації аж до елімінації діяльності або банкрутства підприємства. Підприємство перебуває у небезпеці, для виводу з якої у безпекозабезпечувальній діяльності потрібні значні ресурси та надзвичайної якості антикризовий менеджмент. Розрішитися така ситуація може шляхом продовження процесів керованої елімінації діяльності підприємства у разі її цільового характеру. Економічна безпека як така в підприємства відсутня.

Таблиця 4

Оцінки ринкової складової економічної безпеки підприємства на основі зміни ринкових показників

№ ситуації	Кількість постійних споживачів	Середній дохід від угоди	Відносна ємність ринку	Частка ринку	Оцінка ринкової складової	Опис стану ринкової складової та його вплив на економічну безпеку підприємства
1	+	+	+	+	Дуже висока	Односпрямованість динаміки ринкових показників свідчить про міцну ринкову позицію підприємства, що позитивно впливає на його економічну безпеку. Дуже високий рівень економічної безпеки підприємства зумовлений сталою ринковою позицією підприємства
2	+	-	+	+	Висока	Виникнення підстав для структурних диспропорцій у ринковій позиції підприємства, які можна усунути у ході безпекозабезпечувальної діяльності підприємства, спрямованої на усунення причин внутрішнього характеру (помилки у маркетингової стратегії підприємства або в її реалізації) та адаптації до зміни кон'юнктури ринку і проблем у діяльності споживачів продукції підприємства. Високий рівень економічної безпеки підприємства зумовлений позитивною динамікою кількості постійних споживачів продукції, відносною ємністю ринку та ринковою часткою підприємства
...
16	-	-	-	-	Вкрай низька	Катастрофічний стан ринкової складової, що є результатом загроз (або їхньої сукупності), реалізація яких, по суті, призвела до витіснення підприємства з ринку. Катастрофічний рівень економічної безпеки

Таблиця 5

Якісна оцінка ринкової складової економічної безпеки підприємства

№ ситуації	Ситуації
1	Висока оцінка ринкової складової зумовлює високий рівень економічної безпеки підприємства. Його ринкова позиція є стійкою, яких-небудь реальних загроз ринковому становищу підприємства не спостерігається або ймовірність їхньої реалізації низька. Підприємство перебуває у стані безпеки
2	Спостерігається погіршення фінансових результатів підприємства від взаємодії зі споживачами його продукції. Необхідні превентивні заходи з попередження "розмивання" клієнтської бази у контексті впливу на доход підприємства. Увагу у безпекозабезпечувальній діяльності підприємства необхідно зосередити на споживачах продукції (пошук можливостей виходу на нові ринки з наявною продукцією, зміна асортиментної лінійки продукції, пошук нових споживачів). Підприємство перебуває у стані безпеки, але виникають слабкі сигнали погіршення ринкової позиції, які не можна залишати поза увагою фахівців з економічної безпеки
...
16	Наявні яскраво виражені ознаки системності кризового стану в діяльності підприємства. Суттєве погіршення статусу підприємства на ринку (підприємство фактично втрачає ринкову позицію), що вкрай негативно впливає і на фінансову складову, і на економічну безпеку підприємства в цілому. Висока ймовірність банкрутства, припинення діяльності або поглинання конкурентами. Підприємство перебуває у небезпеці, для виводу з якої безпекозабезпечувальна діяльність має бути зосереджена на репозиціонуванні продукції підприємства на ринку. Економічна безпека підприємства відсутня, підприємство у небезпеці.

Ринкова складової економічної безпеки підприємства	Небезпечна ситуація	6		8	9
	Ситуація активізації та розвитку загроз			4	7
	Ситуація актуалізації загроз	3			
	Безпечна ситуація	1	2		5
		Безпечна ситуація	Ситуація актуалізації загроз	Ситуація активізації та розвитку загроз	Небезпечна ситуація
Фінансова складової економічної безпеки підприємства					

Рис. 1. Матриця оцінювання економічної безпеки підприємства

Оцінювання економічної безпеки підприємства за пропонуваною моделлю завершується комбінуванням якісних оцінок її фінансової та ринкової складових. Але комбінування всіх результуючих ситуацій (хоча кожна з них є обгрунтованою й слугує підставою прийняття та реалізації рішень у безпекозабезпечувальній діяльності підприємства) невиправдано. Адже тоді кількість комбінацій у моделі оцінювання економічної безпеки підприємства складала б 256 (16 x 16), що явно перевищує потреби практики його безпекозабезпечувальної діяльності.

Отже, для отримання загальної оцінки економічної безпеки підприємства на підставі ситуацій в її ринковій та фінансовій складових для кожної з них використано варіації з чотирьох можливих ситуацій - від підприємства у крайній небезпеці до стану повної безпеки. Для оцінювання економічної безпеки підприємства на підставі ситуацій в її ринковій та фінансовій складових використано табличні форми.

Комбінувати ситуації у ринковій та фінансовій складових економічної безпеки підприємства, тобто оцінювати її пропонується у матричній формі (рис. 1).

У матриці оцінювання економічної безпеки підприємства виділено 9 сегментів. За наявності 4-х можливих ситуацій у кожній зі складових економіч-

ної безпеки підприємства кількість можливих комбінацій дорівнює 16. Проте без втрати якісного розрізнення таких ситуацій їхню кількість скорочено до 9. Рівень економічної безпеки підприємства у сформованій матриці оцінювання знижується із зростанням номеру сегменту. Тобто сегмент 1 відповідає найвищому рівню економічної безпеки підприємства, а сегмент 9 – найнижчому. У разі полярних або різних ситуацій у складових економічної безпеки підприємства прийнято припущення, що ситуація у ринковій складовій менш загрозна, ніж ситуація у фінансовій складовій.

Опис сегментів матриці оцінювання економічної безпеки підприємства надано у табл. 6-8 (номера сегментів матриці оцінювання економічної безпеки підприємства у таблицях відповідають їхнім номерам на рис. 1).

Пропонувану модель не можна вважати бездоганним інструментом, який придатний до використання за будь-яких умов. До того ж пропонувана модель не є універсальною. Як і будь-якій моделі пропонуваній моделі оцінювання економічної безпеки підприємства притаманні переваги та обмеження (рис. 2), вона має свою сферу використання.

Таблиця 6

Оцінки економічної безпеки підприємства та стабільність сегментів матриці її оцінювання

Сегмент	Опис	Рівень економічної безпеки підприємства	Стабільність сегмента
1	Стабільність	Високий	Висока. Передумови переходу до інших сегментів матриці за умови збереження тенденцій в діяльності підприємства відсутні
2	Виникнення проблем у фінансовій складовій на фоні стабільності у ринковій	Середній	Середня. Сегмент несталий, ймовірний перехід до сегмента 1 (при стабілізації ситуації у фінансовій складовій), до сегмента 5 (при збереженні негативної динаміки показників фінансової складової) або до сегмента 4 (активізація та розвиток загроз різного характеру, у тому числі й у ринковій складовій)
3	Виникнення проблем у ринковій складовій на фоні стабільності у фінансовій	Середній	Середня. Сегмент несталий, ймовірний перехід до сегмента 1 (при стабілізації ситуації у ринковій складовій) або до сегмента 4 з активізацією загроз різного генезису (при збереженні негативної динаміки показників ринкової складової)
4	Системна активізація загроз різного характеру	Нижче за середній	Низька. Сегмент винятково несталий, посідає проміжне положення між сегментами економічної безпеки підприємства (сегменти 1,2,3), сегментами незбалансованості її складових (сегменти 5,6) та сегментами економічної небезпеки (сегменти 7,8,9). При потрапленні до цього сегмента економічна безпека підприємства або зміцниться, або виникне економічна небезпека
5	Системна елімінація показників фінансової складової фоні стабільності ситуації у ринковій	Нижче за середній	Низька. Сегмент несталий. Економічної безпеки є слабкою за умови зменшення майже всіх показників фінансової складової. Разом із від'ємною динамікою показників фінансової складової або будуть зменшуватися й показники ринкової складової (перехід до сегменту 7), або ситуація буде виправлятися і за рахунок поліпшення показників ринкової складової підвищаться і показники фінансової складової (перехід до сегмента 2)
6	Суттєве погіршення ситуації у ринковій складовій на фоні стабільності у фінансовій	Нижче за середній	Низька. Сегмент є виключно несталим. Для будь-якого підприємства формування фінансових результатів є можливим тільки у разі адекватної взаємодії із зовнішнім середовищем. Отже, тривале зберігання позитивної динаміки фінансових показників підприємства у разі негативної динаміки його ринкових показників є неможливим. Тому або із зберіганням фінансових показників діяльності підприємства будуть покращуватися його ринкові показники (сегмент 3), або буде зростати економічна небезпека (сегмент 8)
7	Системне погіршення ситуації у ринковій складовій, що супроводжується передкризовою ситуацією у фінансовій складовій	Низький	Висока. Сегмент сталий. Негативна динаміка показників ринкової складової підтримує (і підтримується) від'ємною динамікою показників фінансової складової, що вкрай негативно впливає на рівень економічної безпеки підприємства. При досягненні цього рівня певної межі його зростання є дуже проблематичним (якщо не неможливим), оскільки потребує значних ресурсів, яких у підприємства у такому стані немає
8	Системне погіршення ситуації у фінансовій складовій, що супроводжується передкризовою ситуацією у ринковій складовій	Критично низький	
9	Системна деградація підприємства.	Катастрофічно низький	

Таблиця 7

Опис сегментів матриці оцінювання економічної безпеки підприємства

Сегмент	Назва сегменту	Опис сегменту
1	Стабільність	Безпечна ситуація у фінансовій та ринковій складових економічної безпеки підприємства і, отже, її високий рівень. Сегмент сталий, підприємство може перебувати у ньому тривалий час
2	Проблемна ситуація	Послаблення безпеки фінансової складової (від'ємна динаміка двох фінансових показників) при збереженні безпечної ситуації у ринковій складовій економічної безпеки підприємства свідчить про . Сегмент несталий, тривалість перебування у ньому незначна
3	Проблемна ситуація	Послаблення безпеки ринкової складової при збереженні безпечної ситуації у фінансовій складовій економічної безпеки підприємства, що є наслідком попередніх результатів діяльності підприємства. Сегмент несталий, тривалість перебування у ньому незначна
4	Системна активізація загроз	Послаблення у фінансовій та ринковій складових економічної безпеки підприємства через активізацію та розвиток різноманітних загроз, який може призвести до їхньої реалізації, якщо не буде активізовано безпекозабезпечувальну діяльність підприємства. Сталість сегмента залежить від швидкості процесів активізації та розвитку загроз та результативності безпекозабезпечувальної діяльності підприємства
5	Парадоксальний сегмент	Потрапляння до сегмента малоімовірно, оскільки безпека складових економічної безпеки підприємства не може бути діаметрально протилежною завдяки їхньої взаємопов'язаності. Сегмент дуже несталий, тривалість перебування у ньому дуже незначна
6	Парадоксальний сегмент	Потрапляння до сегмента (як і до 5-го сегмента) малоімовірно, оскільки безпека складових економічної безпеки підприємства не може бути діаметрально протилежною завдяки їхньої взаємопов'язаності. Сегмент дуже несталий, тривалість перебування у ньому дуже незначна
7	Загрозливий сегмент	Активізація та розвиток загроз у ринковій складовій у сукупності з небезпечною ситуацією у фінансовій складовій свідчать про суттєве послаблення економічної безпеки підприємства. Сегмент несталий, оскільки, швидше за все, небезпечна ситуація у фінансовій складовій може як прискорити розвиток загроз у ринковій складовій, так і пригальмувати цей процес. Тривалість перебування підприємства у цьому сегменті незначна
8	Загрозливий сегмент	Активізація та розвиток загроз у фінансовій складовій у сукупності з небезпечною ситуацією у ринковій складовій свідчать про суттєве послаблення економічної безпеки підприємства. Сегмент несталий, оскільки небезпечна ситуація у ринковій складовій прискорить розвиток загроз у фінансовій складовій, що дуже зумовить суттєве послаблення економічної безпеки підприємства
9	Економічна небезпека	Небезпечний сегмент, потрапляння до якого свідчить про реалізацію загроз, яку за допомогою заходів безпекозабезпечувальної діяльності до певної точки цього процесу можна пригальмувати або навіть призупинити (аж до повної зупинки, що, правда, малоімовірно). У певній точці процесу реалізація загроз становиться безповоротною, і тоді завданнями безпекозабезпечувальної діяльності підприємства становляться приготування до реалізації загроз та пом'якшення її наслідків.

Таблиця 8

Прогноз зміни економічної безпеки підприємства за сегментами матриці оцінювання

Сегмент	Назва сегменту	Прогноз зміни економічної безпеки підприємства
1	2	3
1	Стабільність	Позитивний. Позитивна динаміка показників складових економічної безпеки сприяє її зміцненню
2	Проблемна ситуація	Позитивний. Безпечна ситуація у ринковій складовій слугує підставою припинення актуалізації загроз у фінансовій складовій, що позитивно позначиться на економічній безпеці підприємства
3	Проблемна ситуація	Умовно позитивний. Безпечна ситуація у фінансовій складовій не може довго існувати, якщо не припиниться актуалізації загроз у ринковій складовій, що становить головне завдання безпекозабезпечувальної діяльності підприємства слугує підставою припинення актуалізації загроз у фінансовій складовій, що позитивно позначиться на економічній безпеці підприємства
4	Системна активізація загроз	Невизначений. Лише за пропонованою моделлю оцінювання надати прогноз зміни економічної безпеки підприємства дуже складно. Потрібен додатковий прогностичний аналіз (наприклад, з використанням сценарного методу)

Продовження табл. 8

1	2	3
5	Парадоксальний сегмент	Умовно позитивний. Якщо за результатами безпекозабезпечувальної діяльності позитивна ситуація у ринковій складовій позитивно позначиться на ситуації у фінансовій складовій, то можна розраховувати на зміцнення економічної безпеки підприємства
6	Парадоксальний сегмент	Негативний. Небезпечна ситуація у ринковій складовій здатна з часом погіршити ситуацію і у фінансовій складовій, що неминуче призведе до послаблення економічної безпеки підприємства
7	Загрозливий сегмент	Негативний. Небезпечна ситуація у фінансовій складовій спільно з активізацією та розвитком загроз у ринковій складовій здатні суттєво послабити економічну безпеку підприємства
8	Загрозливий сегмент	Негативний. Небезпечна ситуація у ринковій складовій спільно з активізацією та розвитком загроз у фінансовій складовій неминуче послабить економічну безпеку підприємства
9	Економічна небезпека	Вкрай негативний. У фінансовій та ринковій складових склалася небезпечна ситуація, подолання якої має ймовірний характер і потребує високої якості безпекозабезпечувальної діяльності та значних витрат ресурсів. Втім, і це не гарантує відновлення економічної безпеки підприємства.

Характеристика моделі оцінювання економічної безпеки підприємства	
Переваги	Обмеження
Простота розрахунків	Низька чутливість результату моделі до зміни значень факторів
Галузева універсальність	Однаковість інтерпретації різних значень з однаковим знаком зміни
Простота інтерпретації результатів моделі	Надмірна чутливість до знаку зміни показника
Наочність результатів моделі	Відсутність жорсткої періодизації у використанні
Можливість періодичного застосування	Слабка порівнюваність щодо різних підприємств
Експрес характер оцінювання	Неврахування негативного впливу загроз
Доступність джерел первинної інформації	Відсутність можливості визначення впливу окремих загроз на економічну безпеку підприємства
Безвідмовність моделі щодо різного набору вхідних даних	Запізнення врахування активізації загроз
Невимогливість моделі до кваліфікації користувача	Низька еластичність результату моделі до зміни фактору за умови збереження сигнатурного критерію

Рис. 2. Переваги й обмеження моделі оцінювання економічної безпеки підприємства

Переваги й обмеження пропонованій моделі оцінювання економічної безпеки підприємства встановлено за результатами аналізу змісту моделі, її аналітичного інструментарію (сигнатурні функції зміни значень показників фінансової та ринкової складових), що використано у побудові моделі, використання ситуаційного підходу у комбінаціях вхідних аргументів моделі.

Розроблена модель оцінювання економічної безпеки підприємства дозволяє отримати загальне якісне судження про економічну безпеку та можливі вектори її зміни. Такого судження у переважній низці випадків цілком достатньо для формування векторів безпекозабезпечувальної діяльності підприємства. Але разом з тим для виявлення впливу окремих загроз на економічну безпеку підприємства, поглиб-

лення та розширення якісного судження про економічну безпеку підприємства доцільне використання додаткових аналітичних інструментів.

Для уточнення якісних оцінок фінансової та ринкової складових економічної безпеки підприємства для різних періодів часу з використанням методу аналізу ієрархій визначено пріоритетність вибраних показників, що дозволяє з використанням побудованої аналітичної адитивно-мультиплікативної функції надати кількісну оцінку стану складових.

Висновки. Для оцінювання економічної безпеки підприємства розроблено відповідну модель, теоретичні засади якої склали сформульовані концепти епістемологічного базису оцінювання. У моделі використано сигнатурні критерії відібраних показників за ринковою та фінансовою складовими економічної безпеки підприємства. Реалізація запропонованої моделі передбачає виконання розрахункових та комбінаторних процедур, які дозволяють не втратити первинний зміст відібраних одиничних показників, а, значить, забезпечити точність її оцінок. Якісні оцінки складових моделі становлять собою опис ситуацій, які є результатом комбінування сигнатурних функцій зміни значень вибраних показників. Кількість показників за кожною складовою економічної безпеки у моделі невелика, що надає змогу візуалізувати оцінки за допомогою графічних засобів.

На відзнаку від поширених моделей оцінювання економічної безпеки підприємства розроблена модель не передбачає отримання кількісних оцінок економічної безпеки підприємства. Загальна оцінка економічної безпеки підприємства у моделі формується на підставі комбінування ситуацій в її ринковій та фінансовій складових за допомогою запропонованої матриці оцінювання. Розроблена модель оцінювання економічної безпеки підприємства дозволяє отримати загальне якісне судження про економічну безпеку та можливі вектори її зміни. Такого судження у переважній низці випадків цілком достатньо для формування векторів безпекозабезпечувальної діяльності підприємства. Для поглиблення та розширення якісного судження про економічну безпеку підприємства доцільне використання додаткових аналітичних інструментів.

Л і т е р а т у р а

1. Гладченко Т. Индикаторы экономической безопасности предпринимательской деятельности / Т. Гладченко // Менеджер. – 2000. – № 12. – С. 111–113.
2. Папехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Р. С. Папехин. – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.
3. Козаченко Г. В. Оцінювання економічної безпеки підприємства: аналіз основних підходів / Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов. - В кн.: Менеджмент безпеки держави, регіону, підприємства: проблеми і виклики сьогодення : [монографія]; за заг. ред. З. Б. Живко, І. Г. Бабець. - Львів: Ліга-Прес, 2015. - С. 238–251.
4. Козаченко Г. В. Про деякі проблеми у сучасній економічній безпекології / Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов // Управління проектами та розвиток ва. - 2015. - № 3(55). - С. 6-18.
5. Ковальчук Н. О. Підходи щодо оцінювання фінансово-економічної безпеки вітчизняних підприємств / Н. О. Ковальчук, А. Г. Корбутяк // Бізнесінформ. - 2014. - № 10 – 249-254.
6. Кузенко Т. Б. Узагальнення підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Т. Б. Кузенко, О. П. Полтініна. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_NITSHB_2011/Economics/10_80537.doc.htm
7. Павлюк Ю. В. Методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Ю. В. Павлюк, О. А. Лактіонова. – Режим доступу : <file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%BD%D0%B0/Downloads/812-1647-1-SM.pdf>
8. Вергун А. М. Сучасні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / А. М. Вергун, К. В. Стріжко // Ефективна економіка. — 2015. - №6. - Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4142>
9. Мацеха Д. С. Функціональні складові економічної безпеки та показники їхньої оцінки для підприємств легкої промисловості / Д. С. Мацеха // Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. - 1 (48) – С. 128-133.

References

1. Gladchenko T. Indikatory ekonomicheskoy bezopasnosti predprinimatel'skoy deyatel'nosti / T. Gladchenko // Menedzher. – 2000. – № 12. – S. 111–113.
2. Papekhin R. S. Indikatory finansovoy bezopasnosti predpriyatiy / R. S. Papekhin. – Volgograd: Volgogradskoe nauchnoe izd-vo, 2007. – 16 s.
3. Kozachenko H. V. Otsinyuvannya ekonomichnoyi bezpeky pidpriyemstva: analiz osnovnykh pidkhodiv / H. V. Kozachenko, Yu.S. Pohorelov. - V kn.: Menedzhment bezpeky derzhavy, rehionu, pidpriyemstva: problemy i vyklyky s'ohodennya : [monohrafiya]; za zah. red. Z. B. Zhyvko, I. H. Babets'. - L'viv: Liha-Pres, 2015. - S. 238–251.
4. Kozachenko H. V. Pro deyaki problemy u suchasniy ekonomichniy bezpekolohiyi / H. V. Kozachenko, Yu.S. Pohorelov // Upravlinnya proektamy ta rozvytok vyrobnytstva. - 2015. - № 3(55). - S. 6-18.
5. Koval'chuk N. O. Pidkhody shchodo otsinyuvannya finansovo-ekonomichnoyi bezpeky vitchyznyanykh pidpriyemstv / N. O. Koval'chuk, A. H. Korbutyak // Biznesinform. - 2014. - № 10 – 249-254.
6. Kuzenko T. B. Uzahal'ennya pidkhodiv do otsinyuvannya rivnya finansovoyi bezpeky pidpriyemstva [Elektronnyy resurs] / T. B. Kuzenko, O. P. Poltinina. – Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/6_NITSHB_2011/Economics/10_80537.doc.htm
7. Pavlyuk Yu. V. Metodyka otsinky rivnya finansovoyi bezpeky pidpriyemstva [Elektronnyy resurs] / Yu. V. Pavlyuk, O. A. Laktionova. – Rezhym dostupu : <file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%BD%D0%B0/Downloads/812-1647-1-SM.pdf>
8. Verhun A. M. Suchasni pidkhody do otsinky rivnya finansovoyi bezpeky pidpriyemstva [Elektronnyy resurs] / A. M. Verhun, K. V. Strizhko // Efektyvna ekonomika. - 2015. - №6. - Rezhym dostupu : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4142>
9. Matsekha D. S. Funktsional'ni skladovi ekonomichnoyi bezpeky ta pokaznyky yikhnoyi otsinky dlya pidpriyemstv lehkoii promyslovosti / D. S. Matsekha // Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'. - 2013. - № 1 (48) – S. 128-133.

Вахлакова В.В. Модель оценки экономической безопасности предприятия.

В статье представлена модель оценки экономической безопасности предприятия, построенная с использованием финансовой и рыночной составляющими экономической безопасности и сигнатурных функций изменения значения за анализируемый период показателей каждой составляющей модели.

Показаны оценка финансовой и рыночной составляющих модели и комбинация их оценок с использованием матрицы оценки. Представлено описание сегментов матрицы оценивания экономической безопасности предприятия. Описаны преимущества, ограничения и сферы использования модели.

Ключевые слова: предприятие, экономическая безопасность, модель, составляющие, показатели, оценка, сигнатурный критерий, матрица оценки.

Vahlakova V.V. Model of evaluating economic security of an enterprise.

There is consequence of traditional calculating operations with evaluating indicators that are used in evaluating economic security of an enterprise basing on functional approach considered in the article. Such calculating operations are normalizing single indicators, their double convolution while calculating complex and integral indicators. Artificial

character of integral evaluations of enterprise economic security is proved. Model of evaluating enterprise economic security is made. Such model is built using financial and market components of economic security and signature functions of changes for every one of internal indicators of suggested components of enterprise economic security for some period of time. There are indicators for evaluating financial and market components of enterprise economic security suggested in the article. There are evaluating financial and market components of model and combination of such evaluations using evaluating matrix considered in the article. Description of segments in evaluating matrix of enterprise economic security is considered. Advantages, limitations and spheres of usage for made model are described.

Keywords: enterprise, economic security, model, components, indicators, evaluating, signature criterion, evaluating matrix.

Вахлакова В.В. – к.е.н., доцент кафедри обліку та аудиту Донбаського державного технічного університету (м. Лисичанськ), e-mail VahlakovaVV@gmail.com

Рецензент: д.е.н., доцент **Овчаренко Є.І.**

Статтю подано 03.06.2017.